

טורי חי מוריס
201242
בן דחלה וסלים
נולד ב- תרצ"א 1931
שרת בחטיבת גולני
נפל ב- לי נוסן תשי"א 6.5.1951
בקרב על תל מוטילה.

חי מורים,

בן סלים ודחלה. נולד בשנת תרצ"א (1931) בבגדד,
בירת-עירק. סיים שם את לימודיו בבית-ספר
יסודי. למד את מקצוע החייטות כדי לקיים את אמו
האלמנה והחולה. שירת בצבא העירקי. עלה לארץ
בשנת 1950. נפל בקרב בשפך-הירדן ליד הכנרת
ביום ל' בניסן תשי"א (6.5.1951). הובא לקבורה
בבית-הקברות הצבאי בעפולה וביום י"ב בסיון
תשי"ב (5.6.1952) הועבר למנוחת-עולמים בבית-
הקברות הצבאי בחיפה.

"יהי זכרו ברוך"

קליטת עלייה בשנות ה-50

הקליטה הראשונית – הבטחת קורת גג

בתקופה 1948 – 1950 עלו ארצה פליטי השואה היהודים ממחנות העקורים באירופה מן המחנות בקפריסין. מאוחר יותר הגיעו עולים מלוב, מתימן ומתורכיה. לצורך קליטתם הראשונית של עולים אלה, הפכו חלק ממחנות הצבא הבריטי ל"מחנות עולים". במחנות אלה היתה צפיפות רבה. העולים לא עבדו, והחזקתם נעשתה ע"י הסוכנות היהודית. קסרקטיני המחנות לא התאימו, כמו, לחיי משפחה. הצפיפות הרבה והעדר הפרטיות גרמו סבל רב לעולים, ונוקים חברתיים ונפשיים שליוו אותם שנים רבות לאחר-מכן.

מן המחנות הועברו העולים אל מבנים של "חרכוש הנטושי" למקומות שנעזבו ע"י הערבים במלחמת הקוממיות. ערים כמו יפו, רמלה, לוד ושכונות כמו ואדי סליב שבחיפה והקטמונים בירושלים. בתקופה זו לא היתה עדיין מדיניות קליטה מסודרת; העדר מקורות פרנסה בגלל הכלכלה ההרוסה של המדינה גרר אחריו אבטלה חמורה.

בראשית 1950 הוקמו בארץ המעברות הראשונות, שהטביעו את חותמן על נוף הארץ במחצית הראשונה של שנות ה-50.

מיקומן של המעברות נקבע על יסוד אפשרויות התעסוקה, ולפיכך הוחלט על פיזורן בכל חלקי הארץ – ממטולה בצפון ועד לירוחם בדרום. בדרך-כלל הוקמה המעברה בקרבת ישוב ותיק. מספרן הגיע ל-120.

בדצמבר 1951 הגיע מספר יושבי המעברות ל-180,000 (מלבד כ-80,000 בבתי עולים ובמחנות עולים). רוב תושבי המעברות היו עולים מעיראק, מתימן, מצפון אפריקה ומרומניה. בצורת חיים זו התעוררו בעיות רבות ונוצרו הרבה עיוותים חברתיים וכלכליים.

בעיות כלכלה וחברה

המפעל הכביר של העלאת עולים וקליטתם נעשה על רקע של מצב כלכלי חמור וכמעט בלתי אפשרי. מלאי מטבע החוץ הדלדל, והייצור לא הדביק את הביקוש למצרכים, שהלך וגבר עם בוא העליה הגדולה. בשנים 1949 – 1951 הגיע הייצוא לכדי 11% מן היבוא, והגרעונות במטבע חוץ הלכו וגדלו. לנוכח האילוצים הכלכליים הונהג פיקוח חמור על המחירים וקיצוב במצרכי מזון, שהורחב בקיץ 1950 על מצרכי הלבשה והנעלה. משטר "הצנע" שהכביד על הציבור יצר לחץ כבד על הפרט בחיי היום יום.

הקשיים בקליטה החברתית החלו נוכח היתקלות במנגנוני הקליטה. הרצון לכפות על העולים דפוסי חיים שלא הורגלו אליהם גרמו למתיחות ולהתפרצויות. השחיה הממושכת במחנות העולים או במעברות גרמה דמוראליזציה ונטעה בעולים תחושה של תלות במנגנונים.

הפנייתם של עולים לעבודות דחק הביאה להרגשה של חפליה, ונשמעו טענות בדבר הפלייה ומשואר פנים, הרגשה זו התגברה במיוחד. בריכוזי עולים שבפרברי הערים, שהפכו למשכנות עוני.

רק בהמשך שנות ה-50 הוקמו מפעלים חדשים, שהצריכו כוח אדם רב בדרגות שונות של התמחות. יותר ויותר "עולים חדשים" נכנסו למפעלים אלה והחלו להתקדם. תהליך זה הביא לניידות רבה יותר בין מקומות התעסוקה ולראשית הקליטה הכלכלית.

הנוף האנושי
של החטיבה
בשנות ה-50 -
עולים חדשים

קשיי קליטת העלייה החמירו את המצב בצבא שקלט כוח אדם חדש בממדים גדולים.

מסע להכרת השטח - המוביל נושא על כתפו מקלע מגל"ד (מ.ג. 34).

הסלמה בצפון – סברואר-מאי 1951

ב-12 בפברואר 1951 החלו דחפורים ישראליים להרחיב את אפיק הירדן מדרום לאגם החולה כדי להתחיל בייבוש האגם. סוריה ראתה בכך צעד ראשון להרחבת השליטה הישראלית בשטח וצעד צבאי משמעותי לטובת ישראל, כהכנה להתקפה ישראלית על סוריה. בהתאם לכך פנו הסורים לוועדת שביתת-הנשק המשותפת, הגישו מחאה ותבעו בדיקת המצב באשר לשינוי הצבאי ובאשר לזכויות הקרקע של הערבים באזור.

הוועדה חידשה דיוניה בחודש מרס 1951, חודש בו נפלה ממשלת סוריה, והחלה התרוצצות בין המפלגות הפוליטיות והמנהיגים לחקמת ממשלה חדשה. סגן הרמטכ"ל אדיב שישקלי מילא תפקיד נכבד מאחרי הקלעים בזירה הסורית וראה לנכון לחזק את מעמד הצבא ומעמדו האישי ע"י החרמת המתח עם ישראל. כך החלו הסורים בתקריות אש באזור החולה והרחיבו אותו לאזורים המפורזים לאורך הגבול. ישראל הגיעה להסכמה עם היו"ר מטעם האויים של ועדת שביתת-הנשק על הפסקה זמנית של העבודות ופיצויים לבעלי האדמות הערבים לצורך הרגעת המשבר. תוך המו"מ הזה נעשו נסיונות לחידוש העבודות בירדן ובחולה שנתקלו באש סורית יזומה. נגרמו אבדות לצוותים הישראליים. פגישת סגן הרמטכ"ל, מרדכי מקלף עם סגן הרמטכ"ל הסורי, אדיב שישקלי ב-26 מרץ 1951 נכשל. ישראל החליטה על חידוש העבודות, תוך השתלטות על הכפרים הערביים באזור המפורז סביב משמר הירדן. שני כפרים פונו מתושביהם והועברו לגליל. ושני כפרים אחרים ניטשו ע"י תושביהם הערביים שעברו לסוריה. כך החל מאבק על השליטה בפועל בשטחים המפורזים בצפון.

ישראל החליטה על חידוש העבודות באזור המפורז סביב משמר הירדן למרות התקריות שאירעו ביוזמה סורית.

הרקע

אזור שפך הירדן, במורדות הדרום-מזרחיים של הרכסים הפונים לכיוון הירדן והכנרת, נחשבו בתקופה זו שטח הפקר, בו רעו עדרי כפריים סוריים שעברו את הגבול וחדרו לשטח ריבונו. מוצב ה"דמות" וחלק מתל-מוטילה נתפסו ע"י כח סורי. סיוורנו שעברו בשטח הותקמו באש צלפים ומקלעים שנורתה עליהם מהתל והגבעות בהם התמקמו הצולפים.

בצעד ראשון להשתלטותנו המוחלטת באיזור, נתפס תל-מוטילה בחלקו ע"י כח מילואים קטן. שניהל קרב אש עם האויב המנסה להשתלט בחזרה על התל כולו.

האנדרטה לחללי תל-מוטילה

**הקרב על
תל מוטילה**

2-6 למאי 1951

הקרב בו נפל מוריס ז"ל

חטיבת החי"ר הסדירה "גולני" (חטי' 1) שפעלה באיזור קיבלה הוראה להפגין את ריבונות ישראל באיזור, לתפוס את עדרי חבקר חחודרים או לגרשם. האחריות הפיקודית לגזרה היתה של חטיבת המחוז 3.

המשימה הוטלה על גדוד 13 שהיה אחראי על גזרת הגבול מימת החולה ועד הכנרת. המג"ד סא"ל רחבעם זאבי היקצה לביצוע המשימה כוח בעוצמה של מחלקת חי"ר מוגברת בכיתת מק"ב "בוה", בפיקוד מ"פ. הכוח יצא לדרכו בשעת חבוקר של 1 במאי. התכנית היתה למקם את המקי"בים באיזור "גבעת התצפית" בעוד כוח החי"ר נע מצפון מאיזור זגריה-טובא, מטחר את השטח והודף את העדרים דרום-מערבה לעבר מארב המק"בים.

התכנית נכשלה. העדרים עם רועיהם נעו אמנם דרומה בלחץ החיילים, אך בשלב מסויים הצליחו לחמוק מזרחה, בערוצים. המארב פתח בטעות באש על חיילי "גולני", ובמכת האש נהרגו 4 מחיילי המחלקה. הכוח נסוג כשהוא משאיר את ההרוגים בשטח. מחלקה נוספת של הגדוד יצאה לשטח כתגבורת, שתי המחלקות ניהלו קרב אש עם הסורים עד שעות הערב.

פיקוד הצפון החליט לכבוש את התל עוד באותו יום כדי לא לאפשר לסורים להתבסס ביעד. המשימה הוטלה על חטיבת המחוז 3. מחי"ט 3 היקצה למשימה פלוגה מגדוד חי"ר מילואים 34 שעסק באימונים בסמוך להר כנען. כוח המילואים היה מורכב מעולים חדשים ברמת אימון וכשירות נמוכה. התארגנותו ותנועתו לשטח ארכה זמן רב. סמג"ד 13 חיים עינב צירף לו שתי כתות סדירות מגדודו וכיתת מרגמות 81 מ"מ כסיוע.

לאחר הנחתה מדויקת של אש מרגמות הסתערה הפלוגה וכבשה את התל ללא התנגדות בשעה 00:23. גויות ארבעת החיילים חולצו מהשטח. הסתבר שהסורים נסוגו ונערכו במוצב "הדמות" ובמוצב "השפך" שמדרום למוטילה. מ"פ המילואים ערך בטעות את כוחותיו בחשיכה רק בחלקו המערבי של תל-מוטילה, יכולת התצפית שלו וההתגוננות כלפי מוצב "הדמות" היו לקויות ולעובדה זו היתה השפעה חשובה על מהלך הקרב.

בשחר יום המישי ה-3 במאי התגלתה ההיערכות הסורית החדשה. מג"ד 13 העריך כי ההתקלות הפכה לקרב על השליטה ברכס כורזים. הוא יזם הפעלת כוח תגבורת שהכוונה להפעיל פלוגה מקורס המ"כים החטיבתי שהתאמנה באיזור גנוסר להדוף את הכוח הסורי. פלוגת קורס המ"כים של חטי' גולני בפיקוד איתן שמשוני הועברה תחת פיקוד גד' 13 ותקפה את מוצב "השפך".

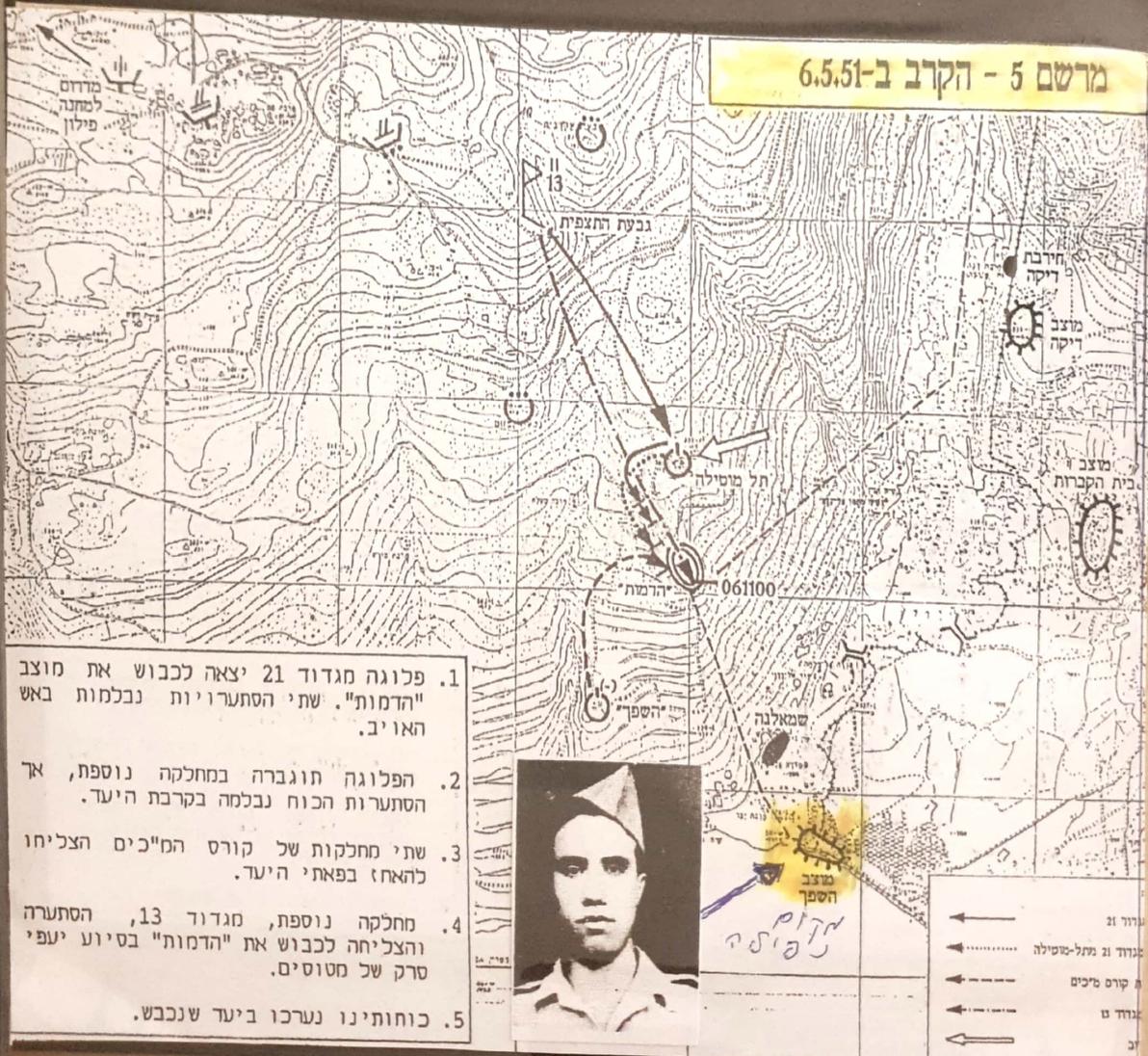
ההסתערות נערכה תחת אש שנורתה ממוצב "הדמות". המוצב נמצא נטוש והתברר כי הסורים נמלטו ממנו לפני ההסתערות. התברר שכוח סורי גדול מבוצר וערוך במוצב "הדמות". הסורים הקימו עמדות בין סלעי הבזלת הגדולים ומיקמו במערך ההגנה מק"בים רבים מדגם הוצ'קס מקלעי "שאטו" ומרגמות 60 מ"מ.

הקרב הסתיים בשעה 11:00. בצהריים החליפה פלוגה רעננה מגדוד 12 של גולני את הכוח כמוצב "הדמות". אבידותינו היו כבדות מאד. בקרב של 5-6 במאי נפלו 30 מלוחמי "גולני", חלקם נפצעו באש הארטילריה של צה"ל. בכך הגיע מספר הרוגי קרב תל-מוטילה ל-40, בקרב נפצעו 72 חיילים. מאוחר יותר נפטר אחד הסצועים. לסורים היו אבידות כבדות, חן בין החיילים הסדירים וחן בין חבלתי-סדירים, הם מינו את האיזור הממורז ואיתם יצאו גם תושבי ערב שמאלנה. נסיונם לחשתלט על האיזור נכשל.

קרבות תל-מוטילה היו שיאו של העימות הצבאי במאבק על השליטה באזורים המפורזים, ובעקבותיהם השתררה רגיעה בגבול ישראל-סוריה למספר שנים.

הקרב גרם לזעזוע קשה בצה"ל. שכן התגלו ליקויים רבים בכשירות המערך הלוחם, במודיעין ובהפעלת הארטילריה. בעקבותיו הוקמו שתי ועדות חקירה מטכ"ליות שערכו בדיקה מקפת בנושאי הארגון, האימון ותורת הלחימה של צה"ל. מסקנותיהן תרמו לשינויים ושיפורים שנערכו בצה"ל בשנים הבאות.

מרשם 5 - הקרב ב-6.5.51

1. פלוגה מגדוד 21 יצאה לכבוש את מוצב "הדמות". שתי הסתערויות נבלמות באש האויב.
2. הפלוגה תוגברה במחלקה נוספת, אך הסתערות הכוח נבלמה בקרבת היעד.
3. שתי מחלקות של קורס המ"כים הצליחו להאחז בפאתי היעד.
4. מחלקה נוספת, מגדוד 13, הסתערה והצליחה לכבוש את "הדמות" בסיוע יעפי סרק של מטוסים.
5. כוחותינו נערכו ביעד שנכבש.

מעריב

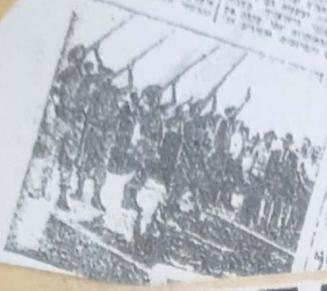
20 פרשת

פנים-אל-פנים

בקרב

גורשו

הסורים

נעשה

קעה

בגבול

המצב

מעריב

מסכת ישראל
יחידות דיוק
התקשורת, כר שנו
ההתחרות.

תחנות-הרדיו הערביות מוסרות ידיעות דרמטיות על המתרחש בגבול הצפוני

חודשו הקרבות בגבול

אסוסי צ.ה.ל. מרעישים עמדות הסורים

ידיעות אחרונות

20 פרשת | יום ה' כ"ו שבט תש"א | 1951

משקיפי הארם הגיעו למקום ההתנגשויות בשטח המפורז

אבודות כבודות נאלצו לסורים

ועדת החוץ והבטחון של הכנסת נקראה לשיבת חרום

שגרירי ארה"ב בתל-אביב ודמשק

מעריב

עם ח"י צ.ה.ל. - מול עמדות הסורים

הם חיים באווירה של ימי מלחמת העצמאות. חוששים

כובע גרבי וחולאים על קפה הם נשמעו בנות

עם שחר חודשו הקרבות

מטה הארם עומד לפנות למועצת הבטחון בדרישה לצוות על הפסקת האש

לא נשכח

נזכור את כל הלוחמים
גם לאחר מ"ו שנים
ולזכר מ' הנופלים
ופצועו שנוסף למנין החללים.

במוצבי השפך והדמות נאחזו בכל כוחם
ובסיפורי גבורות ישראל נגרע חלקם

לא שכחנו אתכם
ולעולם אף לא נשכח
את אשר על התל אירע
חמשת ימי הלחימה.

התכנסנו על זאת הגבעה
בני משפחה וחברים לנשק וליחידה
שבוננים באותו נוף קדומים אלוהי ובאותה הימה
לילה צבעיה וגווניה בכל יממה ובכל עונה בשנה
אחיזתכם הנחושה
לימה וללא בושה
אנו פה, אף אם בדרך הקשה

שנים כה צרות ו... עדיין כה מכאיב
שכאן סיימתם חייכם - מול נוף כנרת כה מרהיב.

על חלקת אלוהינו הקטנה
לחמנו שוב ושוב
ודם כה רב נספג באדמה
שהצמיחה לחם, ופרחים ואנדרטאות.

שחור של בזלת
תום של תכלת
כה עצוב, כה מכאיב,
למות כה צעיר בימי האביב.

ובלבב פנימה אנו זוכרים
ומנציחים
וכמהים לכך
שדרך החתחתים וקוציה הסורטים
מובילה לעתיד של שלום ושקט.

טמנו זכרכם עמוק בלבב פנימה
שימתין ליומו לעלות שנית.

ז'פנה אלון, מאלמגור

ובינתיים היו לנו המון משימות לבצע:
לבנות ולהיבנות, לבצר ולהישמר
לנטוע, לזרוע, ללדת, לגדל
ולקטוף הפירות.

בגדד – עיר הולדתו של חי מורים זיל

היא עיר הבירה של עיראק, ואחת הערים הגדולות במזרח התיכון, עם אוכלוסייה מוערכת של 5,772,000 (נכון ל-2003). היא בנויה על שני עברי נהר החידקל ומספר גשרים מחברים בין שני חלקיה. מקור שמה של העיר הוא בשפה איראנית קדומה, ופירושו "דבר הניתן על ידי האל" או "דבר הנברא על ידי האל". בגדה המערבית של נהר החידקל הוקמה עיר עתיקה בצורת עיגול שנקראה אף בשם קריית השלום וכיום ניתן לזהותה בשכונת "א-סלאם" (השלום) הנמצאת בצדו המערבי של נהר החידקל, הבנויה בצורת מעגל. בצדו המזרחי של נהר החידקל נמצאת עיר עתיקה נוספת שהוקמה על ידי המוסלמים כובשי בבל העתיקה.

